

Rozdělování důchodu

V této kapitole:

- Budete zkoumat stupeň ekonomické nerovnosti v naší společnosti.
- Budete uvažovat o některých problémech, které vznikají při měření ekonomické nerovnosti.
- Budete zkoumat názor politických filozofů na roli vlády při přerozdělování důchodu.
- Budete uvažovat o různých politikách zaměřených na zlepšení situace chudých rodin.

„Jediný rozdíl mezi bohatými lidmi a těmi ostatními,“ řekla jednou Mary Columová Ernestu Hemingwayovi, „je ten, že bohatí mají více peněz.“ Je to možné. Toto tvrzení však nechává bez odpovědi řadu otázek. Mezera mezi bohatými a chudými je fascinující a důležité téma – pro dobře zajištěné bohaté, pro chudé, kteří žijí z ruky do úst, i pro ctižádostivé a upracované střední třídy.

V předcházejících dvou kapitolách jsme se snažili vysvětlit, proč mají různí lidé různé vysoké příjmy. Výdělek každého člověka závisí na nabídce práce a poptávce po jeho práci, která je určena jeho vrozenými schopnostmi, lidským kapitálem, kompenzujícími rozdíly, diskriminací atd. Protože výdělky z práce tvoří v americké ekonomice zhruba tři čtvrtiny celkového důchodu, faktory určující výši mezd také z velké části rozhodují o rozdělení celkového důchodu ekonomiky mezi různé členy společnosti. Jinými slovy určují, kdo je bohatý a kdo chudý.

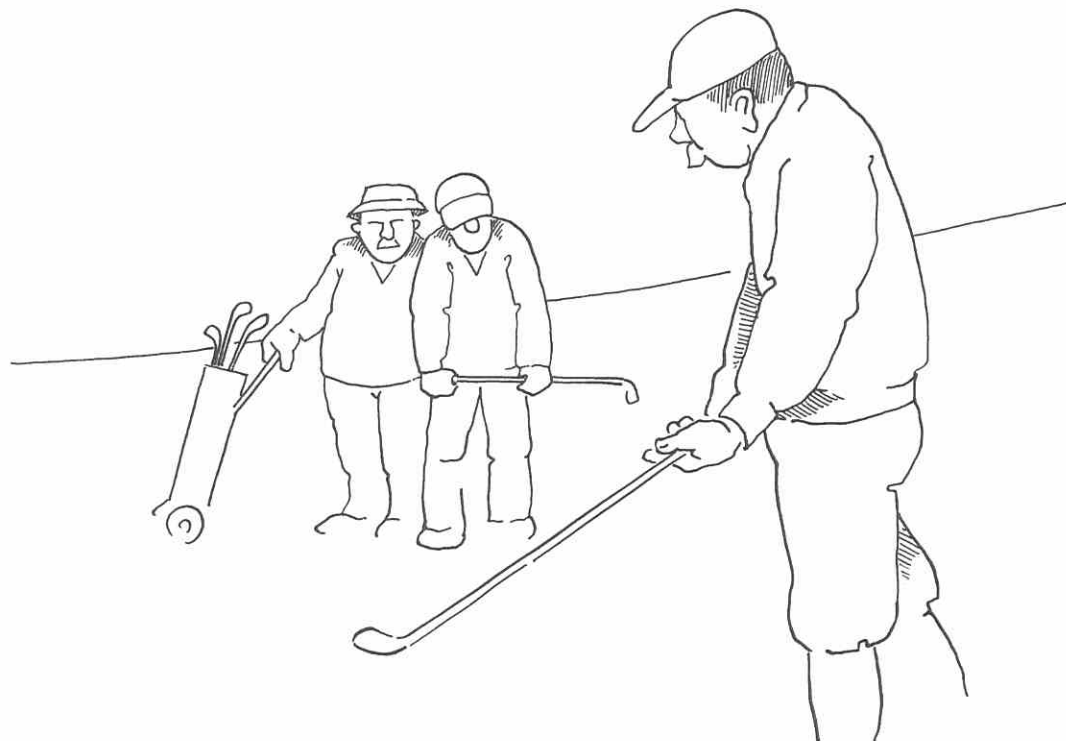
V této kapitole se zabýváme rozdělováním důchodu. Uvidíme, že toto téma vede k některým zásadním otázkám týkajícím se role hospodářské politiky. Jeden z *deseti principů ekonomie* z 1. kapitoly říká, že vláda může někdy zlepšit výsledky fungování trhu. Tato možnost je zvláště důležitá, pokud jde o rozdělování důchodu. Neviditelná ruka trhu zajišťuje, že zdroje jsou alokovány efektivně, avšak to nutně neznamená, že jsou zdroje rozdělovány také spravedlivě. V důsledku toho je většina ekonomů – ačkoliv ne všichni – přesvědčena, že vláda by měla přerozdělovat důchod, aby zajistila větší rovnost. Přitom však vláda naráží na další z *deseti principů ekonomie*: lidé volí mezi alternativami. Když vláda zavádí politiky zaměřené na větší rovnost rozdělení důchodu, deformuje pobídky, mění chování a snižuje efektivitu alokace zdrojů.

Naše zkoumání rozdělování důchodu bude mít tři části. Nejprve budeme hodnotit, jak velká je v naší společnosti nerovnost. Za druhé probereme některé odlišné názory na roli vlády při přetváření rozdělení důchodu. Za třetí budeme zkoumat různé politiky zaměřené na pomoc nejchudším členům společnosti.

Měření nerovnosti

Naše zkoumání nerovnosti v rozdělování důchodu začneme zodpovězením čtyř otázek týkajících se měření:

e!

Co se mne týče, s minimální mzdou si mohou dělat, co chtějí, dokud nesahají na maximální mzdu.

- Jaká míra nerovnosti existuje v naší společnosti?
- Kolik lidí žije v chudobě?
- Jaké problémy vznikají při měření míry nerovnosti?
- Jak často lidé přecházejí z jedné příjmové třídy do druhé?

Tyto otázky související s měřením jsou přirozeným východiskem, z něhož budeme hodnotit politiky zaměřené na změny rozdělení důchodu.

Důchodová nerovnost ve Spojených státech

Je mnoho způsobů, jimiž lze popsat rozdělení důchodu v ekonomice. Tabulka 20-1 ukazuje zvláště jednoduchý způsob: zachycuje procento domácností spadajících do každé ze sedmi příjmových kategorií.

Tabulka 20-1

*DŮCHODOVÉ ROZDĚLENÍ VE
SPOJENÝCH STÁTECH: ROK 1994*

ROČNÍ PŘÍJEM DOMÁCNOSTI (USD)	PROCENTO DOMÁCNOSTÍ (%)
méně než 10 000	8,7
10 000 až 14 999	6,9
15 000 až 24 999	15,0
25 000 až 34 999	14,3
35 000 až 49 999	18,0
50 000 až 74 999	19,9
75 000 a více	17,2

ZDROJ: Úřad Spojených států pro census.

ROK	DOLNÍ PĚTINA (%)	DRUHÁ PĚTINA (%)	PROSTŘEDNÍ PĚTINA (%)	ČTVRTÁ PĚTINA (%)	HORNÍ PĚTINA (%)	HORNÍCH PĚT PROCENT (%)
1994	4,2	10,0	15,7	23,3	46,9	20,1
1990	4,6	10,8	16,6	23,8	44,3	17,4
1980	5,2	11,5	17,5	24,3	41,5	15,3
1970	5,5	12,2	17,6	23,8	40,9	15,6
1960	4,8	12,2	17,8	24,0	41,3	15,9
1950	4,5	12,0	17,4	23,4	42,7	17,3
1935	4,1	9,2	14,1	20,9	51,7	26,5

ZDROJ: Úřad Spojených států pro census

DŮCHODOVÁ NEROVNOST VE SPOJENÝCH STÁTECH

Tabulka ukazuje procenta celkového důchodu před zdaněním, která připadají na domácnosti v každé pětině důchodového rozdělení a na horních pět procent domácností.

Tabulka 20-2

Pro zkoumání rozdílů v rozdělení důchodu v průběhu času nebo mezi jednotlivými zeměmi považují ekonomové za vhodnější způsob zápisu, který používáme v tabulce 20-2. Abychom ukázali, jak takovou tabulku interpretovat, předpokládejme následující myšlenkový experiment. Představte si, že jsme seřadili všechny domácnosti v ekonomice podle jejich ročního příjmu. Pak je rozdělíme do pěti stejně velkých skupin (kvintilů): dolní pětiny, druhé pětiny, prostřední pětiny, čtvrté pětiny a horní pětiny. Dále vypočteme podíl na celkovém důchodu, který připadá na každou skupinu domácností. Právě tímto způsobem byly získány údaje v tabulce 20-2.

Tato čísla nám dávají nástroj pro měření způsobu, kterým je rozdělen celkový důchod ekonomiky. Kdyby byl důchod rovnoměrně rozdělen mezi všechny domácnosti, každá pětina domácností by dostávala pětinu (20 %) důchodu. Kdyby byl veškerý důchod koncentrován mezi několik domácností, na horní pětinu by připadalo celých 100 % a ostatní pětiny by měly 0 % důchodu. Skutečná ekonomika se ovšem pohybuje mezi těmito dvěma extrémy. Tabulka ukazuje, že v roce 1994 dolní pětina dostávala 4,2 % všech příjmů, kdežto na horní pětinu domácností připadlo 46,9 % všech příjmů. Jinými slovy, i když dolní a horní pětina obsahuje stejný počet domácností, horní pětina měla zhruba desetkrát vyšší příjem než dolní pětina.

Poslední sloupec tabulky 20-2 zachycuje podíl celkového důchodu připadající na nejbohatší domácnosti. Na horních pět procent domácností v roce 1994 připadlo 20,1 % celkového důchodu. Příjem nejbohatších pěti procent domácností byl tudíž vyšší než celkový příjem nejchudších čtyřiceti procent domácností.

Tabulka 20-2 také zachycuje rozdělení důchodu v různých letech počínaje rokem 1935. Na první pohled se zdá, že rozdělení důchodu je v čase pozoruhodně stabilní. V posledních desetiletích získávala dolní pětina rodin zhruba 4 až 5 % důchodu, zatímco důchod horní pětiny se pohyboval mezi 40 až 50 % celku. Pozornější pohled však odhalí určité trendy ve stupni nerovnosti. Mezi léty 1935 a 1970 se rozdělení důchodu stává postupně stále rovnoměrnějším. Podíl dolní pětiny na celkovém důchodu vzrostl z 4,1 na 5,5 % a podíl horní pětiny naopak poklesl z 51,7 na 40,9 %. V pozdějších letech se však tento trend obrátil. Od roku 1970 do roku 1994 podíl dolní pětiny poklesl z 5,5 na 4,2 % a podíl horní pětiny vzrostl z 40,9 na 46,9 %.

V 19. kapitole jsme se zabývali některými důvody tohoto růstu nerovnosti. Rostoucí mezinárodní obchod se zeměmi vyznačujícími se nízkou úrovní mezd a technologické změny vedly ke snížení poptávky po nekvalifikované práci a zvýšily poptávku po kvalifikované práci. V důsledku toho poklesly mzdy nekvalifikovaných pracovníků v porovnání se mzdami kvalifikovaných pracovníků a tato změna relativních mezd zvýšila nerovnost mezi příjmy domácností.

Případová studie

Ženské hnutí a rozdělení důchodu

Během několika posledních desetiletí se významně změnilo postavení žen v ekonomice. Podíl zaměstnaných žen se zvýšil z 32 % v padesátých letech na 54 % v letech devadesátých. Když přestalo být běžné, aby se manželka věnovala pouze vedení domácnosti, příjmy žen začaly představovat významnější podíl na celkovém příjmu běžné rodiny.

I když ženské hnutí přispělo k větší rovnosti žen a mužů v přístupu ke vzdělání a při obsazování pracovních míst, znamenalo také menší rovnost v příjmech domácností. Důvodem bylo to, že zvýšení poměrného zastoupení žen v ekonomicky aktivním obyvatelstvu nebylo rovnoměrně rozloženo mezi všemi příjmovými skupinami. Řečeno přesněji, ženské hnutí působilo nejsilněji na ženy z domácností s vysokými příjmy. U žen z domácností s nízkými příjmy bylo poměrné zastoupení v ekonomicky aktivním obyvatelstvu vysoké dlouho předtím, dokonce již v padesátých letech, a vliv na jejich chování byl mnohem slabší.

V zásadě lze říci, že hnutí za práva žen změnilo chování manželek mužů s nadprůměrnými příjmy. V padesátých letech bylo pravděpodobné, že lékař nebo manažer si vezme ženu, která zůstane v domácnosti a bude vychovávat děti. Dnes bude žena lékařka nebo manažera pravděpodobně sama lékařkou nebo manažerkou. Výsledkem je to, že bohaté domácnosti bohatnou ještě víc, čímž se dále prohlubuje nerovnost mezi příjmy jednotlivých rodin.

Tento příklad dobře ilustruje sociální i ekonomické faktory rozdělení důchodu. Zjednodušující názor, že „důchodová nerovnost je špatná“, však může být zavádějící. Rozšíření možností pro ženy bylo pro společnost jistě změnou k lepšímu, i když jedním z efektů byla větší nerovnost v příjmech domácností. Pokud chtějí tvůrci politiky hodnotit jakoukoli změnu rozdělení důchodu, musí vzít nejprve v úvahu důvody změny, a pak teprve rozhodnout, zda představuje pro společnost problém či nikoliv.

Případová studie

Důchodová nerovnost ve světě

Jaký má důchodová nerovnost rozměr ve Spojených státech v porovnání s ostatními zeměmi? To je zajímavá otázka, na niž není jednoduché odpovědět. Ne všechny země sbírají ekonomické údaje stejným způsobem; některé například vykazují data o individuálních příjmech, zatímco jiné o příjmech celých domácností. V důsledku toho nejsou údaje z jedné země přímo srovnatelné s údaji za jinou zemi. Kdykoliv narazíme na rozdíl mezi dvěma zeměmi, musíme se tedy ptát, zda jde o skutečný rozdíl mezi ekonomikami, nebo jen o rozdíl v získávání údajů.

ZEMĚ	DOLNÍ PĚTINA (%)	DRUHÁ PĚTINA (%)	PROSTŘEDNÍ PĚTINA (%)	ČTVRTÁ PĚTINA (%)	HORNÍ PĚTINA (%)
Japonsko	8,7	13,2	17,5	23,1	37,5
Jižní Korea	7,4	12,3	16,3	21,8	42,2
Čína	6,4	11,0	16,4	24,4	41,8
Spojené státy	4,7	11,0	17,4	25,0	41,9
Velká Británie	4,6	10,0	16,8	24,3	44,3
Mexiko	4,1	7,8	12,3	19,9	55,9
Brazílie	2,1	4,9	8,9	16,8	67,5

DŮCHODOVÁ NEROVNOST VE SVĚTĚ

Tabulka ukazuje podíl celkového důchodu před zdaněním, který připadá na domácnost v každé pětina důchodového rozdělení.

Tabulka 20-3

S tímto upozorněním si prohlédněte tabulku 20-3, která porovnává rozdělení důchodu ve Spojených státech a v šesti dalších důležitých zemích.

Země jsou v tabulce seřazeny podle rovnoměrnosti důchodových rozdělení, od největší rovnosti k největší nerovnosti. V čele je Japonsko, kde má nejbohatší pětina populace důchod jen asi čtyřikrát větší než nejchudší pětina. Na dolním konci je Brazílie, kde důchod nejbohatší pětiny převyšuje důchod nejchudší pětiny více než třicetkrát. Je vidět, že i když všechny země vykazují výrazné nerovnosti v rozdělení důchodu, stupeň nerovnosti není všude stejný.

Když seřadíme země podle stupně nerovnosti, dostanou se Spojené státy zhruba do středu pomyslné tabulky. Nejchudší pětina obyvatel Spojených států vydělá 4,7 % celkového důchodu, zatímco v Japonsku je to 8,7 % a v Brazílii 2,1 %. Rozdělení důchodu ve Spojených státech je téměř shodné s rozdělením důchodu ve Velké Británii. Podobnosti ekonomických systémů obou zemí se odrážejí v podobném rozdělení důchodu.

Míra chudoby

Obecně používaným měřítkem pro rozdělení důchodu je míra chudoby. **Míra chudoby** je podíl obyvatelstva, u něhož příjem domácnosti nedosahuje v absolutním vyjádření minimální úrovně, nazývané **hranice chudoby**. Hranice chudoby je stanovena federální vládou zhruba na trojnásobku nákladů na zajištění odpovídajícího denního množství potravy. Její nastavení se každý rok přizpůsobuje, aby odráželo změny cenové úrovně, a závisí také na velikosti domácnosti.

Abychom si udělali představu o vypovídací schopnosti míry chudoby, vezměme čísla pro rok 1994. V tomto roce měla průměrná domácnost roční příjem ve výši 39 tisíc dolarů a hranice chudoby pro čtyřčlennou rodinu byla stanovena na 15 141 dolarů ročně. Míra chudoby činila 14,5 %. Jinými slovy, 14,5 % obyvatelstva žilo v rodinách s příjmem nižším než hranice chudoby pro odpovídající počet členů domácnosti.

Obrázek 20-1 zachycuje míru chudoby od roku 1959, od kdy jsou k dispozici oficiální údaje. Vidíte, že míra chudoby poklesla z 22,4 % v roce 1959 na pouhých 11,1 % v roce 1973. Tento pokles není překvapující, pokud si uvědomíme, že průměrný příjem v ekonomice (očištěný od inflace) v tomto období vzrostl o více než 50 %. Protože hranice chudoby

míra chudoby

podíl obyvatelstva, u něhož příjem domácnosti nedosahuje v absolutním vyjádření minimální úrovně, nazývané hranice chudoby

hranice chudoby

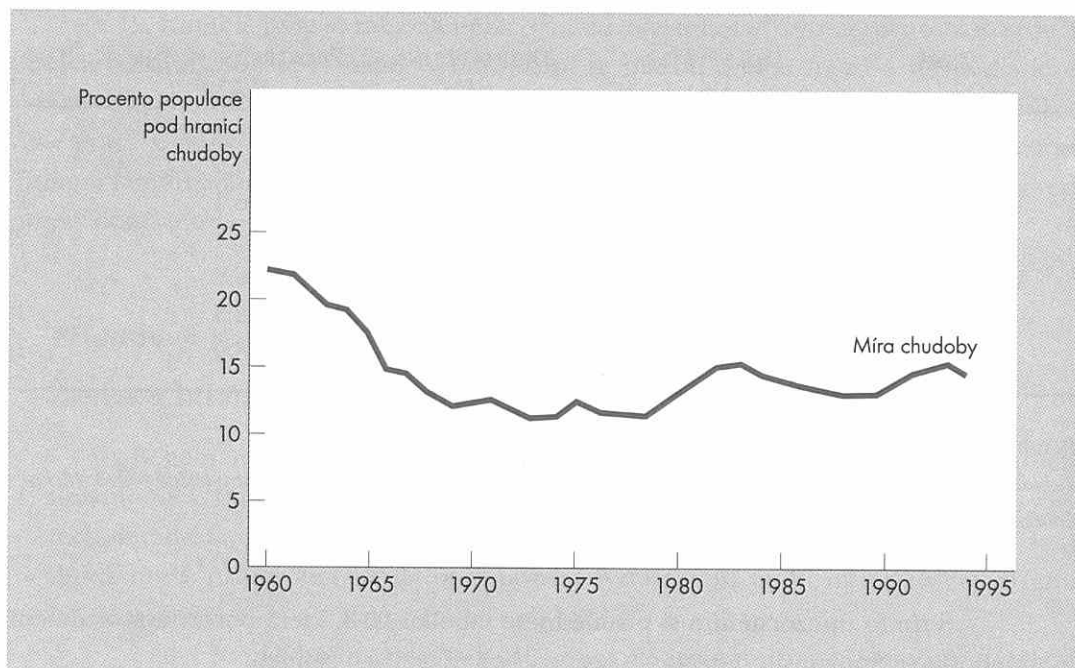
úroveň příjmu v absolutním vyjádření stanovená federální vládou podle počtu členů domácnosti, pod níž je domácnost považována za žijící v chudobě

Obrázek 20-1

MÍRA CHUDOBY

Míra chudoby udává podíl populace, jejíž příjem je nižší než úroveň nazývaná hranicí chudoby.

ZDROJ: Úřad Spojených států pro census.

je spíše absolutní ukazatel než relativní měřítko, je s tím, jak ekonomický růst zvyšuje celkovou úroveň důchodového rozdělení, stále větší počet domácností vytěsňován nad hranici chudoby. Řečeno slovy Johna F. Kennedyho, „stoupající příliv zvedá všechny lodě“.

Od počátku sedmdesátých let však stoupající příliv ekonomiky zanechal některé lodě za ostatními. Přes pokračující (ačkoliv poněkud pomalejší) růst průměrného důchodu míra chudoby neklesala a ve skutečnosti se do určité míry dokonce zvýšila. To, že nedochází k dalšímu snižování chudoby v posledních letech, úzce souvisí s rostoucí nerovností, kterou dokládá tabulka 20-2. Ačkoliv ekonomický růst přinesl zvýšení důchodu průměrné domácnosti, nárůst nerovnosti zabránil nejchudším domácnostem, aby se podílely na zvýšené ekonomické prosperitě.

Chudoba je ekonomický neduh, který dopadá na všechny skupiny obyvatelstva, avšak s různou intenzitou. Tabulka 20-4 udává míru chudoby v různých skupinách obyvatelstva a dokládá tři důležité skutečnosti:

- Chudoba souvisí s rasovou příslušností. Pravděpodobnost chudoby je u černošského a hispánského obyvatelstva asi třikrát vyšší než u bílých obyvatel.
- Chudoba souvisí s věkem. Pravděpodobnost příslušnosti k chudým domácnostem je u dětí nadprůměrná a naopak pravděpodobnost chudoby u starých lidí je méně než průměrná.

Tabulka 20-4

Kdo je chudý?

SKUPINA	MÍRA CHUDOBY (%)
Všechny osoby	14,5
Bílé obyvatelstvo	11,7
Černé obyvatelstvo	30,6
Hispánské obyvatelstvo	30,7
Děti (do 18 let)	21,8
Staří (nad 64 let)	11,7
Samoživitelky (svobodné matky)	38,6

- Chudoba je spojena se složením domácnosti. Domácnosti, kde je živitelkou dospělá žena, žijí v chudobě více než dvakrát častěji, než je tomu u průměrných domácností.

Tyto tři skutečnosti platí o americké společnosti již řadu let a ukazují skupiny, v nichž je pravděpodobnost chudoby nejvyšší. Jejich působení se navíc skládá: více než polovina černošských a hispánských dětí v rodinách, kde je živitelkou žena, žije v chudobě.

Problémy měření nerovnosti

Ačkoliv nám údaje o rozdělení důchodu a míře chudoby pomáhají k získání představ o stupni nerovnosti ve společnosti, jejich interpretace není tak jednoznačná, jak by se mohlo na první pohled zdát. Údaje jsou založeny na ročních příjmech domácností. Lidé se však nestarají přímo o výši svého příjmu, ale spíše o možnost udržet si uspokojivou životní úroveň. Údaje týkající se rozdělení důchodu a míry chudoby z různých důvodů poskytují jen neúplný obraz o nerovnostech týkající se životní úrovně. Tyto důvody prozkoumáme v následující části.

Transfery v naturáliích Měření rozdělení důchodu a míry chudoby je založeno na zjištění *peněžních* příjmů domácností. Prostřednictvím různých vládních programů však chudí dostávají celou řadu naturálních příspěvků, včetně potravinových poukázek, poukázek k úhradě nájemného a neplacenou zdravotní péči. Transfery poskytované chudým ve formě statků a služeb namísto v hotovosti se nazývají **transfery v naturáliích**. Standardní měření míry nerovnosti však tyto naturální transfery pomíjí.

Protože příjemci transferů v naturáliích jsou především nejchudší členové společnosti, skutečnost, že nejsou brány jako část příjmu, značně ovlivňuje vypočtenou míru chudoby. Podle studie zveřejněné Úřadem pro census by se po započtení transferů v naturáliích v jejich tržní hodnotě do výše příjmu počet domácností žijících pod hranicí chudoby snížil oproti standardním údajům asi o deset procent.

Nezanedbatelná role transferů v naturáliích znesnadňuje hodnocení změn v rozsahu chudoby. V průběhu času, s tím jak veřejné politiky zlepšují situaci chudých, se také mění poměr poskytovaných transferů v hotovosti a transferů v naturáliích. Část výkyvů v pozorované míře chudoby tudíž odráží spíše formu vládní pomoci než skutečný rozsah ekonomického strádání.

Ekonomický životní cyklus Příjem se v průběhu lidského života mění předvídatelným způsobem. Mladý pracovník, zvláště pokud pracuje ještě při škole, má nízký příjem. S tím, jak získává zkušenosti a dozrává, jeho příjem stoupá, takže kolem padesátého roku věku dosahuje maxima, a poté prudce klesá až k odchodu do důchodu, zhruba ve věku šedesáti pěti let. Tento obvyklý průběh změn výše příjmu se nazývá **životní cyklus**.

Protože lidé si mohou půjčovat a mohou spořit a tím vyhladit změny příjmu plynoucí z životního cyklu, jejich životní úroveň v každém roce závisí více na celoživotním příjmu než na příjmu v daném roce. Mladí si často půjčují, například na vzdělání nebo na koupi domu, a později tyto půjčky splácejí s tím, jak jejich příjem roste. Lidé ve středním věku mají obvykle nejvyšší míru úspor. Protože lidé mohou spořit pro případ odchodu do penze, značný pokles příjmu v tomto okamžiku nemusí vést ke stejně hlubokému poklesu životní úrovně.

transfery v naturáliích

transfery poskytované chudým ve formě statků namísto v hotovosti

životní cyklus

obvyklý průběh změn výše příjmu v průběhu života

Tento obvyklý průběh životního cyklu vyvolává nerovnost v rozdělení ročních příjmů, avšak nepředstavuje skutečnou nerovnost, pokud jde o životní úroveň. Pro měření nerovnosti životních úrovní ve společnosti je rozdělení celoživotního příjmu vhodnější než rozdělení ročního příjmu. Údaje o celoživotním příjmu však naneštěstí nejsou tak snadno dostupné. Při zkoumání libovolných údajů o nerovnosti je důležité mít životní cyklus na paměti. Protože celoživotní příjem vyhlazuje krajní hodnoty v průběhu životního cyklu, je jisté, že celoživotní příjem je v populaci rozdělen mnohem rovnoměrněji než roční příjem.

Přechodný a permanentní důchod Důchod se v průběhu života mění nejen v důsledku předvídatelného kolísání v průběhu životního cyklu, ale také v důsledku náhodných a přechodně působících sil. V jednom roce zničí mráz úrodu pomerančů na Floridě a příjem tamějších pěstitelů pomerančů dočasně poklesne. Zároveň s tím vyženou floridské mrazy cenu pomerančů nahoru a příjem pěstitelů pomerančů v Kalifornii dočasně vzroste. V příštím roce se situace může obrátit.

Právě tak jako lidé mohou spořit a půjčovat si na vyhlazení kolísání příjmu v průběhu životního cyklu, mohou také spořit a půjčovat si, aby vyhladili přechodná kolísání příjmu. Pokud pěstitelé pomerančů v Kalifornii zažijí dobrý rok, chovali by se pošetile, kdyby utratili celý svůj dodatečný příjem. Namísto toho z něj část uspoří s vědomím, že jejich dobrá situace pravděpodobně nepřetrvává. Obdobně pěstitelé na Floridě zareagují na dočasné snížení příjmu výběrem části svých úspor nebo vypůjčováním. V rozsahu, v němž domácnost spoří

Z novin

Měříme míru chudoby správně?

Míra chudoby je velmi pečlivě sledovaným ekonomickým statistickým ukazatelem. Jak ukazuje následující článek, má i přesto řadu kritiků.

Staré obtíže podkopávají nové údaje o úrovni chudoby

Dana Milbanková

Jsou lži, naprosté lži a statistiky. A pak ještě roční údaje o chudobě.

Dnes ráno zaplní reportéři Ministerstvo obchodu ve Washingtonu, aby byli u toho, až Úřad pro census vyhlásí počet Američanů žijících v chudobě. Úřad také vydá statistiku příjmů domácností, ze které se dozvíme, zda bohatí stále bohatnou a chudí chudnou. Politici se budou přit nad čísly, zájmové skupiny je budou překrucovat. Byrokraté je využijí k tomu, aby podpořili vhodnost dvaceti sedmi federálních programů, včetně potravinových poukázek, programů Medicaid a Head Start a poskytování školních obědů.

Poznámka pod čarou: Statistika jsou podezřelá. Myslí si to konzervativci. Nadace Dědictví nazývá zprávu „dezinformační kampaní v sovětském stylu“ a Úřad pro census „Potěmkinovou vesnicí“.

Myslí si to i liberálové. Úřad používá údaje, které jsou „naprosto zastaralé, a techniky, které nedávají žádný smysl,“ říká Rebecca Blanková, specialista na otázky chudoby ze Severozápadní univerzity.

Dokonce i Úřad pro census připouští existenci problému. „Současné měření má vady,“ říká Daniel Weinberg, šéf divize Úřadu, který dnes bude prezentovat nová čísla. „Upozorňuji na to již řadu let.“

Základní problém: metodologie pro výpočet údajů o příjmech a chudobě je z roku 1963 a naprosto nezohledňuje pozdější změny plynoucí z programů boje proti chudobě. Proč ji nepřizpůsobit dnešnímu stavu? Výbor třinácti akademiků ustanovený na základě zákona na podporu rodiny z roku 1988 utratil 1 milion dolarů a letos v květnu vydal pětisetstránkovou zprávu doporučující zásadní změnu metodologie. Dosud se však nezměnilo nic.

Kancelář pro řízení a rozpočet používá čísla z censu k určení standardů chudoby, ale protože se jedná i o redistribuci věcné pomoci státům, právo rozhodovat by chtěl mít také Kongres. „Uprostřed cesty leží velký politický balvan,“ říká Douglas Besharov z Amerického podnikového institutu, mozkového trustu konzervativců.

Metodologie výpočtu byla problematická už v roce 1963, kdy Mollie Orshanskyová, státní úřednice z dnešního Ministerstva zdravotnictví a sociálních služeb, odvodila vý-

počet hranice chudoby. Paní Orshanskyová, dnes v důchodu, říká, že její výpočty byly určeny pouze pro průzkumy týkající se starých občanů a byly nesprávně použity prezidentem Johnsonem, který hledal celonárodní měřítko chudoby.

Dodnes používané měřítko je založeno na odhadu částky, která musí být ročně vynaložena na nákup jídla, prováděného Ministerstvem zemědělství. Trojnásobek této částky pak má zhruba pokrýt také všechny ostatní výdaje a tento ukazatel je ještě následně upraven, aby zohlednil velikost domácnosti.

Hranice chudoby však měří pouze příjem před zdaněním a nijak nezohledňuje transfery v naturáliích, jako například potravinové poukázky, a daňové úlevy, jako například daňový dobropis na vydělaný důchod. Jejich zahrnutí by ale významně snížilo míru chudoby. Metodologie také zcela obchází dětskou péči a příspěvky na dopravu, a tak uměle snižuje počet chudých pracovníků. Neuvažují se ani regionální rozdíly v životních nákladech, ačkoliv venkovský obyvatel Mississippi bude za bydlení platit mnohem méně než obyvatel Manhattanu. Tím je uměle snižován počet chudých žijících ve městech

a naopak nadsazován počet chudých na venkově...

Není divu, že bez ohledu na své politické přesvědčení se odborníci na otázky chudoby shodují, že měřítko úrovně chudoby a důchodů jsou natolik zdeformována, že mohou zakrývat skutečné trendy. Profesorka Blanková říká, že „je velmi pravděpodobné“, že vykazované trendy v čase rostoucí chudoby a zvětšující se nerovnosti mohou být ve skutečnosti právě opačné.

ZDROJ: *The Wall Street Journal*, 5. října 1995, str. B1.

a vypůjčuje si, aby se ochránila od přechodných změn svého příjmu, tyto změny neovlivňují její životní úroveň. Schopnost domácnosti nakupovat zboží a služby závisí do značné míry na jejím **permanentním důchodu**, což je její obvyklý, průměrný příjem.

Rozdělení permanentního důchodu je pro měření nerovnosti životních úrovní důležitější než rozdělení ročního příjmu. Přesto, že permanentní důchod je obtížně měřitelný, jde o důležitý pojem. Protože z permanentního důchodu jsou vyloučeny přechodné změny příjmu, je permanentní důchod rozdělen rovnoměrněji než běžný příjem.

permanentní důchod

obvyklý důchod jednotlivce

Ekonomická mobilita

Lidé někdy mluví o bohatých a chudých tak, že by se zdálo, že se tyto skupiny skládají ze stále stejných domácností. Ve skutečnosti však něco takového vůbec není pravda. Ekonomická mobilita, tedy pohyb osob mezi jednotlivými příjmovými skupinami, je ve Spojených státech velmi výrazná. Postup po příjmovém žebříčku může být dán šťastnou náhodou nebo usilovnou prací a naopak sestup může být vyvolán smůlou nebo leností. Část této mobility odráží přechodné kolísání příjmu, kdežto zbývající část vyjadřuje dlouhodobější změny příjmu.

Protože je ekonomická mobilita tak velká, řada z těch, kteří se nacházejí pod hranicí chudoby, je v této situaci pouze dočasně. Chudoba je dlouhodobý problém pro relativně malou část domácností. V průměrném desetiletém období se zhruba čtvrtina domácností dostane alespoň na rok pod hranici chudoby. Méně než tři procenta domácností však zůstává pod hranicí chudoby déle než osm let. Protože je pravděpodobné, že dočasně chudí a dlouhodobě chudí stojí před odlišnými problémy, politiky zaměřené na boj proti chudobě musí obě skupiny odlišit.

Jiný způsob měření ekonomické mobility se zaměřuje na přetrvávání ekonomické úspěšnosti mezi generacemi. Ekonomové zabývající se tímto problémem zjistili výraznou mobilitu. Pokud otec vydělává o dvacet procent více, než je průměr v jeho generaci, jeho syn bude pravděpodobně vydělávat jen osm procent nad průměrem své generace. Mezi příjmem děda a vnuka již není téměř žádná korelace.

Jedním z důsledků velké ekonomické mobility je to, že americká ekonomika je plná milionářských selfmademanů (stejně jako těch, kteří rozházeli zděděné jmění). Podle odhadu z roku 1996 mělo asi 2,7 milionu amerických domácností čisté jmění (rozdíl mezi aktivy a dluhy) převyšující milion dolarů. Tyto domácnosti představovaly 2,8 % nejbohatších v populaci. Zhruba čtyři z pěti těchto milionářů své peníze vydělali sami, založením a budováním své firmy nebo postupem na žebříčku některé společnosti. Jen jeden z pěti milionářů svůj majetek zdědil.

Malý test

Co měříme pomocí míry chudoby? Popište tři potenciální problémy v interpretaci pozorované míry chudoby.

Politická filozofie přerozdělování důchodu

Viděli jsme, jak se v ekonomice rozděluje vytvořený důchod a věnovali jsme se některým problémům, které vznikají při interpretaci naměřených nerovností. Nyní se budeme věnovat otázce politiky: Co by měla ohledně ekonomické nerovnosti činit vláda?

Tato otázka není čistě ekonomická. Samotná ekonomická analýza nám nemůže říci, zda by se politici měli snažit učinit společnost více rovnostářskou. Názory na tento problém jsou do značné míry záležitostí politické filozofie. Protože je však role vlády v přerozdělování důchodu hlavním tématem mnoha diskusí o hospodářské politice, odchylujeme se zde od ekonomické vědy k několika poznatkům politické filozofie.

Utilitarismus

utilitarismus

politická filozofie, podle níž má vláda volit své politiky tak, aby maximalizovala celkový užitek každého člena společnosti

užitek

měřítko štěstí či uspokojení

Prominentní myšlenkovou školou v politické filozofii je **utilitarismus**. Jeho zakladateli jsou angličtí filozofové Jeremy Bentham (1748–1832) a John Stuart Mill (1806–1873). Cílem utilitarismu je do velké míry uplatnění logiky individuálního rozhodování na otázky týkající se morálky a veřejné politiky.

Východiskem utilitarismu je pojem **užitku** – úroveň štěstí či uspokojení, kterého se člověku dostává s ohledem na jeho životní situaci. Užitek je měřítkem blahobytu, a podle utilitaristů je konečným cílem všeho jednání, soukromého i veřejného. Správným cílem vlády je podle jejich tvrzení maximalizace součtu užiteků všech členů společnosti.

Utilitaristický argument pro přerozdělování důchodu je založen na předpokladu *klesajícího mezního užítka*. Zdá se být rozumné, že dodatečný dolar příjmu přinese chudému člověku větší užitek než dodatečný dolar příjmu bohatému. Řečeno jinak, s růstem příjmu každého člověka klesá blahobyt spojený s dodatečným dolarem příjmu. Tento přijatelný předpoklad spolu s utilitaristickým cílem maximalizace celkového užítka implikuje, že vláda by se měla snažit dosáhnout rovnoměrnějšího rozdělení důchodu.

Argument je jednoduchý. Představme si, že Petr a Pavel jsou stejní až na to, že Petr vydělává 80 tisíc dolarů, kdežto Pavel jen 20 tisíc dolarů. Pokud v takovém případě vezmeme Petrův dolar a dáme ho Pavlovi, snížíme Petrův užitek a zvýšíme užitek Pavlův. Vzhledem ke klesajícímu meznímu užítku však Petrův užitek klesne méně, než o kolik se Pavlův užitek zvýší. Toto přerozdělení tudíž zvyšuje celkový užitek, a to je cílem utilitaristů.

Na první pohled může tento utilitaristický argument vzbuzovat dojem, že vláda by měla pokračovat v přerozdělování důchodu až do okamžiku, kdy mají všichni členové spo-

lečnosti přesně stejný příjem. Tak by tomu samozřejmě bylo, pokud by celkový objem důchodu – v našem příkladu částka 100 000 dolarů – byl daný. Tak tomu ale ve skutečnosti není. Utilitaristé odmítají úplnou příjmovou rovnost, neboť přijímají jeden z *deseti principů ekonomie* uvedených v 1. kapitole: lidé reagují na pobídky.

Aby bylo možné vzít peníze Petrovi a dát je Pavlovi, musí vláda uplatňovat politiky přerozdělování důchodu, jakou je ve Spojených státech například federální daň z příjmů a systém sociálního zabezpečení. Při zavedení takové politiky platí lidé s vyššími příjmy vyšší daně a lidé s nižšími příjmy dostávají důchodové transfery. Jak jsme však viděli v 8. a 12. kapitole, daně deformují motivace a vedou ke ztrátám mrtvé váhy. Pokud vláda vezme Petrovi nebo Pavlovi vyššími daněmi z příjmů nebo nižšími transfery příjem, který mohli získat, jsou oba méně motivováni k usilovnější práci. Pokud pracují méně, snižuje se důchod celé společnosti a spolu s ním také celkový užitek. Utilitaristická vláda musí vyvažovat přínosy z větší rovnosti se ztrátami způsobenými deformací motivací. Vláda usilující o maximalizaci celkového užítku tudíž přestává s přerozdělováním dříve, než je dosaženo zcela rovnostářského rozdělení důchodů.

Logiku uvažování utilitaristů osvětluje známé přirovnání. Představme si, že Petr a Pavel jsou cestovatelé, kteří uvízli každý na jiném místě v poušti. V Petrově oáze je vody hodně, v Pavlově oáze málo. Kdyby vláda mohla přepravovat vodu z jedné oázy do druhé bez jakýchkoli nákladů, maximalizovala by celkový užitek vyrovnáním objemu vody na obou místech. Předpokládejme ale, že vláda má k dispozici jenom dřevé vědro. Při přepravě vody z místa na místo se tedy část vody ztratí. I v takovém případě se může utilitaristická vláda snažit přepravit nějakou vodu od Petra k Pavlovi, v závislosti na tom, jak velkou žízeň Pavel má a jak dřevé je vědro. Pokud je však k dispozici jen dřevé vědro, utilitaristická vláda se nebude snažit dosáhnout úplné rovnosti.

Liberalismus

Druhý způsob uvažování o nerovnosti můžeme nazvat **liberalismem**. Vypracoval jej filozof John Rawls ve své knize *Teorie spravedlnosti*. Ta vyšla poprvé v roce 1971 a záhy se stala klasickým dílem politické filozofie.

Rawls vychází z premisy, podle níž by společenské instituce, zákony a politiky měly být spravedlivé. Pak přechází k přirozené otázce: Jak se jako členové společnosti můžeme vůbec kdy shodnout na tom, co znamená spravedlnost? Zdá se, že názor každého člověka na spravedlnost je nevyhnutelně založen na jedinečných okolnostech, v nichž se nachází – zda je více nebo méně talentovaný, pilný nebo líný, více nebo méně vzdělaný, zda pochází z bohaté nebo chudé rodiny. Můžeme vůbec *objektivně* určit, jak by měla spravedlivá společnost vypadat?

Rawls navrhuje pro zodpovězení této otázky následující myšlenkový experiment. Představme si, že se před narozením všichni shromáždíme, abychom určili pravidla, kterými se naše společnost bude řídit. V tomto okamžiku nikdo z nás neví, jaké postavení bude v životě nakonec mít. Podle Rawlsových slov se nacházíme v „původní situaci, za závojem nevědomosti“. V této původní situaci, tvrdí Rawls, můžeme pro společnost vybrat spravedlivá pravidla, protože jsme nuceni vzít v úvahu, jak tato pravidla ovlivní život každého člověka. Rawls říká doslova: „Protože jsme všichni ve stejné situaci a nikdo není schopen vytvořit principy, které by zvýhodňovaly jeho konkrétní situaci, principy spravedlnosti jsou výsledkem slušné dohody nebo vyjednávání.“ Vytváření veřejných politik a institucí tímto způsobem nám umožňuje objektivně posoudit, zda jsou skutečně spravedlivé.

liberalismus

politická filozofie, podle níž by vláda měla uplatňovat politiky, které by za spravedlivé považoval nestranný pozorovatel za „závojem nevědomosti“

Rawls dále zkoumá, co bude cílem veřejné politiky utvořené pod tímto závojem nevědomosti. Zabývá se konkrétně otázkou, jaké rozdělení důchodu bude člověk považovat za spravedlivé, pokud nebude vědět, zda sám skončí v horní části, ve středu nebo na dolním konci tohoto rozdělení. Rawls tvrdí, že v původní situaci bude každý nejvíce znepokojen možností, že se sám dostane na *dolní* konec důchodového rozdělení. Při vytváření veřejných politik bychom proto měli usilovat o zvýšení blahobytu těch, kteří jsou na tom v rámci společnosti nejhůře. To znamená, že namísto utilitaristické maximalizace součtu všech užitek navrhuje Rawls maximalizaci minimálních užitek. Rawlsovo pravidlo se nazývá **maximinovým kritériem**.

maximinové kritérium

požadavek, aby vláda usilovala o maximalizaci blahobytu těch, kteří jsou na tom v rámci společnosti nejhůře

Protože maximinové kritérium klade důraz na nejméně majetné členy společnosti, ospravedlňuje veřejné politiky zaměřené na dosažení rovnoměrného rozdělení důchodu. Přerozdělováním důchodu od bohatých k chudým zvyšuje společnost blahobyt nejméně majetných. Maximinové kritérium však nepovede ke zcela rovnostářské společnosti. Kdyby vláda slíbila, že zcela vyrovná příjmy, lidé by neměli žádnou motivaci k usilovné práci, celkový důchod společnosti by výrazně poklesl a postavení nejméně majetných by se zhoršilo. Maximinové kritérium tudíž stále připouští rozdíly v příjmech, protože tyto rozdíly mohou zvýšit motivaci a tím zvýšit schopnost společnosti pomáhat chudým. Rawlsova filozofie se však tím, že klade důraz pouze na nejméně majetné, vyznačuje větším stupněm přerozdělování důchodu než utilitarismus.

Rawlsovy názory jsou poněkud kontroverzní, jeho myšlenkový experiment je však velmi přesvědčivý. Tento myšlenkový experiment nám totiž, přesně řečeno, umožňuje uvažovat o přerozdělování důchodu jako o formě *společenského pojištění*. Z pohledu původní situace za závojem nevědomosti se přerozdělování důchodu jeví jako pojistná smlouva. Vlastníci domů si kupují pojištění proti požáru, aby se ochránili před rizikem, že jim jejich obydlí shoří. Podobně se my všichni, když jako společnost volíme politiky, kteří zdaňují bohaté, aby se zvýšily příjmy chudých, pojišťujeme proti možnosti, že bychom se mohli stát členy chudé domácnosti. Protože lidé nemají rádi riziko, měli bychom být šťastni, že jsme se narodili ve společnosti, která takové pojištění poskytuje.

Není však zcela jisté, zda by racionální lidé za závojem nevědomosti skutečně byli natolik averzní k riziku, že by se řídili maximinovým kritériem. Protože člověk v původní situaci za závojem nevědomosti může samozřejmě skončit v rámci rozdělení důchodů kdekoli, mohl by při navrhování veřejných politik považovat všechny možné výsledky za stejně pravděpodobné. V takovém případě by nejlepší politikou za závojem nevědomosti byla maximalizace průměrného užtku členů společnosti a výsledný koncept spravedlnosti by se více blížil utilitaristickému než Rawlsovu řešení.

Libertariánství

libertariánství

politická filozofie, podle níž má vláda trestat zločiny a vynucovat plnění dobrovolně uzavřených smluv, ale nikoliv přerozdělovat důchod

Třetí pohled na nerovnost se nazývá **libertariánství**. Oba dosud uvažované názory – utilitarismus a liberalismus – považují celkový důchod společnosti za sdílený zdroj, který může společenský plánovač volně přerozdělovat k dosažení určitého společenského cíle. Naproti tomu libertariáni tvrdí, že společnost jako celek nezískává žádný důchod – ten získávají jen jednotliví členové společnosti. Podle libertariánů nemá vláda brát některým jednotlivcům a dávat jiným a tím se snažit dosáhnout určitého rozdělení důchodu.

Například filozof Robert Nozick ve své slavné knize *Anarchie, stát a utopie* z roku 1974 napsal:

Nejsme v postavení dětí, které dostaly porce koláče od někoho, kdo nyní na poslední chvíli provádí změny, aby opravil nedbalé krájení. Neexistuje žádné centrální rozdělování, žádná osoba nebo skupina osob oprávněná kontrolovat všechny zdroje a společně rozhodovat, jak budou přidělovány. Cokoliv někdo dostane, dostává od ostatních, kteří mu to dali výměnou za něco nebo jako dar. Ve svobodné společnosti rozdílní lidé kontrolují různé zdroje a nové vlastnictví vzniká z dobrovolné směny a jednání lidí.

Zatímco utilitaristé a liberálové se snaží posoudit, jaký rozsah nerovnosti je pro společnost žádoucí, Nozick popírá samotnou platnost takové otázky.

Pro libertariány je alternativou k hodnocení ekonomických *výsledků* hodnocení *procesů*, jimiž se k těmto výsledkům dochází. Pokud je rozdělení důchodu dosaženo nespravedlivě – například tím, že jeden člověk okrádá druhého – má vláda právo a povinnost takové jednání napravit. Pokud je však proces, kterým se dospívá k rozdělení důchodu, spravedlivý, je výsledné rozdělení spravedlivé bez ohledu na jeho nerovnost.

Nozick kritizuje Rawlsův liberalismus poukazem na podobnost mezi rozdělením důchodu ve společnosti a rozdělením známek v přednáškovém kursu. Předpokládejte, že byste byli požádáni o posouzení spravedlivosti známek v kursu ekonomie, který právě navštěvujete. Představili byste si sebe za závojem nevědomosti a vybrali rozdělení známek bez znalosti nadání a úsilí každého studenta? Nebo byste zajistili, aby proces známkování studentů byl spravedlivý bez ohledu na to, zda je výsledné rozdělení rovnoměrné či nerovnoměrné? Příkladnějším v případě známek je důraz libertariánů na proces, a nikoli na výsledek přesvědčivý.

Libertariáni z toho vyvozují, že rovnost příležitostí je důležitější než rovnost příjmů. Jsou přesvědčeni, že vláda by měla vynucovat individuální práva a tak zajistit, že každý bude mít stejnou příležitost k využití svých schopností a tím k dosažení úspěchu. Jakmile jsou taková pravidla hry ustavena, nemá vláda žádný důvod měnit výsledné rozdělení důchodu.

Malý test

Pam vydělává více než Pavla. Někdo navrhne zdanit Pam, aby bylo možné zvýšit Pavlin příjem. Jak by takový návrh hodnotil utilitarista, jak liberál a jak libertarián?

Politiky zaměřené na snižování chudoby

Právě jsme viděli, že političtí filozofové mají na roli, kterou by vláda měla hrát při přerozdělování důchodu, odlišné názory. Politická diskuse v rámci větší skupiny voličů odráží podobné rozpory. I přes pokračující diskuse však většina lidí věří, že vláda by rozhodně měla pomoci těm, kteří to nejvíc potřebují. Podle známého příměru by vláda měla poskytovat „záchrannou síť“, která každému zabrání propadnout příliš hluboko.

Chudoba je jedním z nejobtížnějších problémů, který před politiky stojí. Pro chudé rodiny je mnohem pravděpodobnější, že se ocitnou bez střechy nad hlavou, že se v nich objeví drogové závislosti, domácí násilí, zdravotní problémy, těhotenství mladistvých, nigramotnost, nezaměstnanost a nižší dosažené vzdělání. Je pravděpodobnější, že členové chudých rodin spáchají trestný čin a také že se stanou obětí zločinu. Ačkoliv je složité oddělit příčiny chudoby od jejích následků, nemělo by být pochyb o tom, že chudoba je spojena s různými ekonomickými a společenskými problémy.

Předpokládejte, že jste členem vlády a vaším cílem je snížit počet lidí, kteří žijí v chudobě. Jak budete tento cíl uskutečňovat? Budeme se zde zabývat několika politikami,

kteřé by se daly použít. Uvidíme, že i když každé z těchto řešení pomáhá některým lidem k tomu, aby unikli z chudoby, žádné z nich není dokonalé a je těžké rozhodnout, které je nejlepší.

Zákonná minimální mzda

Zákony stanovující minimální mzdu, kterou smějí zaměstnavatelé vyplácet pracovníkům, jsou stálým zdrojem neshod. Zastánci pohlízejí na minimální mzdu jako na způsob pomoci chudým pracovníkům, který vládu nic nestojí. Jeho odpůrci naopak tvrdí, že poškozuje ty, kterým měl původně pomoci.

Dopady minimální mzdy snadno pochopíme s pomocí křivek nabídky a poptávky, s nimiž jsme se poprvé setkali v 6. kapitole. V případě pracovníků s nízkou kvalitací a zkušenostmi vytlačuje vysoká minimální mzda celkovou úroveň mezd nad úroveň vyrovnávací nabídku a poptávku. Zvyšuje tudíž náklady firem na práci a snižuje množství práce, které firmy poptávají. Výsledkem je vyšší nezaměstnanost mezi skupinami pracovníků, kterých se minimální mzda týká. Ačkoliv ti pracovníci, kteří si udrží zaměstnání, mají z vyšší mzdy prospěch, ti, kteří by mohli pracovat při nižší úrovni mzdy, jsou na tom hůře.

Velikost těchto efektů závisí především na elasticitě poptávky. Zastánci vysoké minimální mzdy tvrdí, že poptávka po nekvalifikované práci je relativně neelastická, takže vysoká minimální mzda sníží zaměstnanost jen zanedbatelně. Kritici minimální mzdy tvrdí, že poptávka po práci je elastičtější, zejména v dlouhém období, kdy mohou firmy lépe přizpůsobit úroveň zaměstnanosti a výroby. Poukazují také na to, že mnoho z těch, kteří pracují za minimální mzdu, jsou pracovníci do dvaceti let ze středních tříd, a proto je vysoká minimální mzda jako politika pomoci chudým zaměřená nesprávně.

Sociální zabezpečení

Jedním ze způsobů, jak zvýšit životní úroveň chudých, je zvýšení jejich příjmů vládou. K tomu vláda využívá v prvé řadě systému sociálního zabezpečení. **Sociální zabezpečení** je široký pojem, který zahrnuje různé vládní programy. Pomoc rodinám s nezaopatřenými dětmi (AFDC) je program pomoci domácnostem s dětmi, které dospělý člen nemůže uživit. V typické domácnosti podporované tímto programem chybí otec a matka sama vychovává malé děti. (V roce 1996 zahájil návrh zákona o reformě sociálního zabezpečení popsaný v následující části *Z novin* velké změny programu AFDC.) Dalším programem sociálního zabezpečení je Dodatečná dávka sociálního zabezpečení (SSI), která poskytuje pomoc nemocným nebo invalidním chudým. Všimněte si, že oba tyto programy nelze získat jen kvůli nízké úrovni příjmů. Zájemce musí navíc prokázat nějakou dodatečnou „potřebu“, jako třeba nezaopatřené děti nebo invaliditu.

Běžná kritika programů sociálního zabezpečení říká, že motivují lidi k tomu, aby se stali „potřebnými“. Tyto programy mohou například podporovat rozpad rodin, neboť řada domácností získá nárok na finanční pomoc, jen pokud v nich chybí otec. Programy mohou také motivovat k tomu, být svobodnou matkou, neboť řada chudých žen žijících bez manžela získá nárok na finanční pomoc, jen pokud má dítě. Jelikož problém chudých svobodných matek tvoří důležitou část problému chudoby – a zdá se, že programy sociálního zabezpečení zvyšují počet chudých svobodných matek –, kritici systému sociálního zabezpečení tvrdí, že tyto politiky prohlubují právě ty problémy, které by měly pomáhat řešit.

sociální zabezpečení

vládní programy, které zvyšují příjmy potřebných

Reforma sociálního zabezpečení z roku 1996

V roce 1996 podepsal prezident Clinton zákon o významné reformě amerického systému sociálního zabezpečení. V následujícím komentáři podává ekonom Gary Becker svůj názor na tento zákon.

Čím vítězí zákon o sociálním zabezpečení

Gary S. Becker

Návrh zákona o reformě sociálního zabezpečení schválený Kongresem a podepsaný prezidentem Clintonem snižuje výrazně výdaje na sociální zabezpečení. Je však revoluční, protože zavádí princip, podle kterého již jednotlivci a domácnosti nemají automaticky nárok na vládní podporu jen proto, že jsou chudí.

Ačkoliv většina domácností pobírajících sociální zabezpečení používá dávky jen k překonání dočasných potíží, zhruba čtyřicet procent z nich je dostává déle než dva roky. Naneštěstí existují jasné důkazy o tom, že čím déle domácnost pobírá sociální zabezpečení, tím obtížněji se z této situace dostává.

Právě proto je jedním z nejdůležitějších přínosů nového zákona omezení doby, po kterou mohou být sociální dávky poskytovány. Tato omezení zabraňují domácnostem, aby používaly sociální zabezpečení jako trvalou podporu: stanovují, že hlava domácnosti se musí vzdát většiny dávek, pokud se do dvou let nevrátí do práce. Domácnosti mohou pobírat sociální zabezpečení po více období, ale celková doba závislosti na podpoře je omezena na pět let – i když státy Unie mohou tento požadavek až ve dvaceti procentech případů prominout.

Zastavení příspěvků po takto stanovené době bylo ostře kritizováno. Podle mého názoru však jde o důležitý krok správným směrem. Časové omezení je žádoucí nejen proto, že omezuje vládní výdaje, ale také proto, že dlouhá období na sociální podpoře narušují pracovní schopnosti a posilují závislost na věc-

ných darech od vlády. Tím se ničí výdělečné schopnosti, individuální iniciativa a sebedůvěra.

Demokraté, kteří v Kongresu hlasovali proti zákonu, tvrdili, že se mnoho dětí stane nevinnými obětmi, pokud budou jejich matky vyškrcnuty ze sociálních seznamů. (Všimněme si však, že 50 % demokratů ve Sněmovně a více než polovina v Senátu zákon podpořilo – spolu s téměř všemi republikány.) Souhlasím, že dopady reformy sociálního zabezpečení na děti mohou být hlavním problémem. Její kritici však nový systém porovnávají s ideální úrovní, a nikoli s nahrazovaným přístupem, který se neosvědčil. Nový přístup k otázkám chudoby a sociálního zabezpečení nám chyběl již dlouho.

Za posledních padesát let bylo na vládní programy pro chudé na základě potřeby vynaloženo více než pět bilionů dolarů. Počet domácností závislých na sociálním zabezpečení vzrostl v devadesátých letech z necelých 8 milionů v roce 1970 na téměř 15 milionů. Špatné zacházení, zanedbávání a ostatní způsoby zneužívání chudých dětí se však neustále zhoršují. Není mi znám žádný důkaz svědčící o tom, že děti v domácnostech závislých na podpoře by na tom byly alespoň tak dobře jako děti ve stejně chudých domácnostech, které se sociálních příspěvků vzdaly.

Dlouhodobé působení systému sociálního zabezpečení i přes peněžní přínos vážně postihuje mnoho dětí, především proto, že narušuje jejich hodnoty. Děti v rodinách dlouhodobě závislých na sociálním zabezpečení za-

čaly chápat vládní podporu jako normálnější než finanční a psychologickou nezávislost. Právě proto je i doba pěti let na podpoře často příliš dlouhá. Tlak, aby si rodiče závislí na podpoře našli alespoň nějaké zaměstnání, může přispět k nové naději a motivaci pro jejich děti.

Nový zákon decentralizuje sociální politiku tím, že zavádí paušální dávky na hlavu poskytované vládám států Unie, které zajišťují své vlastní programy sociálního zabezpečení – při dodržení federálních časových limitů a dalších omezení. Odpůrci tohoto přenesení moci tvrdí, že řada států bude zanedbávat chudé černošské obyvatelstvo a ostatní menšiny. V některých případech mohou vzniknout nedostatečné programy – ale dnes je diskriminace menšin obtížnější než před přijetím zákona o občanských právech a ostatních federálních zákonů.

Téměř všechny nové přístupy k sociálnímu zabezpečení za posledních deset let, včetně hlavních ustanovení federálního zákona, byly navíc navrženy nebo zavedeny nejprve v Kalifornii, Michiganu, New Jersey, Wisconsinu a v ostatních státech. Další státy Unie budou tento příklad následovat, a proto jsem přesvědčen, že většina států bude vynakládat prostředky z federálních příspěvků efektivněji a méně byrokraticky než federální vláda.

Zákon o sociálním zabezpečení není dokonalý. Není například jisté, že znepřístupnění mnoha sociálních dávek cizincům, kteří zde pobývají legálně, je nejlepší způsob, jak zabránit přistěhovalectví. Tento zákon je však důležitým krokem k přijetí základního ekonomického poznatku: vládní podpora silně ovlivňuje motivaci, chování a hodnoty.

Po reformě sociálního zabezpečení by měly následovat obdobné reformy důchodového zabezpečení, systému lékařské péče a ostatních nárokových programů, které by přinesly více silných motivů pro to, aby si domácnosti pomáhaly vlastními silami. Výsledkem budou vyšší úspory na stáří, úspory ve výdajích na lékařskou péči a společnost založená na mnohem lepších hodnotách.

ZDROJ: *Business Week*, 23. září 1996, str. 22.

Jak vážné jsou potenciální problémy systému sociálního zabezpečení? To nikdo neví jistě. Zastánci systému sociálního zabezpečení zdůrazňují, že být chudou svobodnou matkou na podpoře je přinejmenším obtížné a jsou skeptičtí k představě, že by si většina lidí takový život vybrala, i kdyby k němu nebyla nucena. Časové trendy navíc nesvědčí o tom, že pokles počtu úplných rodin je především důsledkem existence sociálního zabezpečení, jak tvrdí někteří kritici. Od počátku sedmdesátých let sociální dávky (očištěné od inflace) poklesly, a počet dětí v neúplných rodinách se i přesto zvýšil.

Záporná daň z příjmu

Kdykoli vláda volí systém výběru daní, ovlivňuje zároveň rozdělení důchodu. Je to zřejmé v případě progresivní daně z příjmu, kdy domácnosti s vyšším příjmem zaplatí na daních větší procento svého příjmu než domácnosti s nižším příjmem. Rovnost mezi příjmovými skupinami je, jak jsme ukázali ve 12. kapitole, důležitým kritériem při vytváření daňové soustavy.

Mnoho ekonomů navrhovalo doplnění důchodu chudých pomocí **záporné daně z příjmu**. Za této politiky by každá domácnost vykazovala vládě svůj příjem. Domácnosti s vyšším příjmem by platily daň v závislosti na výši svých příjmů. Domácnosti s nízkým příjmem by dostávaly subvence. Jinak řečeno, „platily by zápornou daň“.

Předpokládejme například, že vláda použila pro výpočet daňového závazku domácnosti následující vzorec:

$$\text{dlužná daň} = (1/3 \text{ příjmu}) - 10\,000 \text{ USD.}$$

V tomto případě by domácnost s výdělkem 60 000 dolarů zaplatila na daních 10 000 dolarů a domácnost s příjmem 90 000 dolarů by zaplatila na daních 20 000 dolarů. Domácnost s výdělkem 30 000 dolarů by státu nedlužila nic a domácnost s výdělkem 15 000 dolarů by „dlužila“ –5 000 dolarů. Jinými slovy, vláda by této rodině poslala šek na 5 000 dolarů.

Při záporné dani z příjmu by chudé domácnosti získaly finanční pomoc bez nutnosti prokazovat potřebnost. Jedinou podmínkou pro poskytnutí pomoci by byl nízký příjem. Tato vlastnost může být v závislosti na úhlu pohledu jak výhodou, tak nevýhodou. Záporná daň z příjmu na jedné straně nepodporuje svobodné matky a rozpad rodin, což kritici vytykají současnému systému sociálního zabezpečení. Na druhé straně by však záporná daň z příjmu podporovala i ty, kteří jsou pouze líní a podle mínění ostatních si vládní pomoc nezaslouží.

Daňový dobropis na vydělaný důchod je jedním z existujících daňových nástrojů, který funguje velmi podobně jako záporná daň z příjmu. Tento dobropis umožňuje chudým rodinám, jejichž členové pracují, získat náhradu zaplacené daně z příjmu přesahující objem skutečně zaplacených daní z příjmu. Protože se daňový dobropis k vydělaným důchodům vztahuje pouze na pracující chudé, neodrazuje příjemce od práce tak, jak se to tvrdí o ostatních programech boje proti chudobě. Ze stejného důvodu však také nepomáhá odstraňovat chudobu způsobenou nezaměstnaností, nemocí nebo jinou neschopností pracovat.

záporná daň z příjmu

daňový systém, který shromažďuje příjmy od domácností s vyšším příjmem a poskytuje transfery domácnostem s nízkým příjmem

Transfery v naturálních

Jiným způsobem pomoci chudým je přímé poskytování statků a služeb zvyšujících životní úroveň. Charitativní organizace například o vánocích poskytují potřebným jídlo, přístřeší a hračky. Vláda rozdává chudým rodinám *potravinové poukázky*, což jsou vládní poukázky, které mohou být použity k nákupu potravin v obchodech; obchodům jsou pak tyto poukázky proplaceny. Vláda také poskytuje mnoha chudým lidem lékařskou péči pomocí programu zvaného *Medicaid*.

Je lepší pomáhat chudým těmito transfery v naturálních, nebo přímými platbami v hotovosti? Jednoznačná odpověď není.

Zastánci transferů v naturálních tvrdí, že tyto transfery zajistí, aby chudí dostali to, co nejvíce potřebují. Mezi nejchudšími členy společnosti jsou alkohol a drogové závislosti častější, než je tomu ve společnosti jako celku. Společnost si tím, že poskytuje chudým jídlo a přístřeší, může být jistější, že tyto závislosti nepodporuje. Proto jsou transfery v naturálních politicky přijatelnější než platby chudým v hotovosti.

Zastánci plateb v hotovosti tvrdí, že transfery v naturálních jsou neefektivní a ponižující. Vláda neví, jaké statky a služby chudí nejvíce potřebují. Mnozí jsou obyčejní lidé, kteří měli smůlu. I přes své neštěstí mají nejlepší předpoklady pro rozhodnutí, jak zvýšit svou životní úroveň. Spíše než poskytovat chudým naturální transfery statků a služeb, které možná nechtějí, bylo by lepší dát jim hotovost a nechat je, aby si koupili to, co podle sebe nejvíce potřebují.

Programy boje proti chudobě a motivace k práci

Mnoho politik zaměřených na pomoc chudým může mít nezamýšlené dopady, které odrazují chudé od úniku z chudoby vlastními silami. Abychom pochopili proč, uvažme následující příklad. Předpokládejme, že domácnost potřebuje k udržení rozumné životní úrovně příjem 15 000 dolarů. Dále předpokládejme, že vláda vedena ohledem na chudé přislíbí každé domácnosti příjem v této výši. Bez ohledu na výdělek domácnosti doplatí vláda rozdíl mezi tímto příjmem a částkou 15 000 dolarů. Jaký bude podle vás důsledek takové politiky?

Motivační dopad této politiky je zřejmý: nikdo, kdo by vydělal méně než 15 000 dolarů, nemá žádnou motivaci hledat práci nebo nadále pracovat. Za každý dolar, který člověk vydělá, vláda sníží o dolar poskytovanou dávku k příjmu. Vláda tak ve skutečnosti sto procentně zdaňuje dodatečný výdělek. Skutečná mezní daňová sazba ve výši 100 % je jistě politikou s vysokými ztrátami mrtvé váhy.

Nepříznivé dopady tak vysoké skutečné daňové sazby mohou přetrvávat po delší dobu. Člověk odrazený od práce ztrácí pracovní návyky, které s sebou zaměstnání přináší. Jeho dětem navíc chybí pozitivní příklad zaměstnaného rodiče, což může nepříznivě ovlivnit jejich vlastní schopnost najít si a udržet zaměstnání.

Ačkoliv uvažovaný program boje proti chudobě je hypotetický, není natolik nerealistický, jak se může na první pohled zdát. Sociální dávky, Medicaid, potravinové poukázky a daňový dobropis na vydělaný důchod jsou programy, které mají pomáhat chudým a jsou přitom vázány na příjem domácnosti. S tím, jak příjem domácnosti roste, domácnost ztrácí možnost účastnit se těchto programů. Pokud sečteme působení všech jmenovaných programů dohromady, je běžné, že domácnosti ve skutečnosti čelí velmi vysoké skutečné mezní daňové sazbě. V některých případech skutečná mezní daňová sazba dokonce pře-

Úspory a sociální zabezpečení

Programy zaměřené na pomoc chudým mají řadu nechtěných vedlejších důsledků. Jedním z nich je to, že odrazují chudé od spoření. Následující článek popisuje, jak dopadla matka závislá na sociálních dávkách, když se pokusila dát si něco stranou na horší časy.

Rodiče na podpoře mohou škludit, ne však spořit

Robert L. Rose

Uspořený cent je totéž jako vydělaný cent. Obvykle.

Vezměme si případ Grace Capetillové, šestatřicetileté matky se skutečným talentem pro spořivost. Aby ušetřila za šaty, oblékala se jednoduše do toho, co našla v levných obchodech. Aby omezila výdaje na jídlo, nakupovala ve velkém balíčky slaných sušenek za 67 centů a plechovky kuřecí polévky po 39 centech.

Když pětiletá dcera paní Capetillové chtěla k vánocům panenku Lil, minula její matka obchod „Toys „R“ Us“, kde ji zlevnili na 19,99 dolarů, a místo toho našla jednu starší v obchodu „Goodwill“ – za 1,89 dolaru. Než ji dala dceři, vyčistila ji a do vlasů jí zamotala růžovou gumičku. Paní Capetillová sehnala v „Goodwillu“ také populární „Mr. Potato Head“, kterou složila kousek po kousku z nálezu v koši s použitými hračkami. Stála jí 79 centů a ušetřila tak 3,18 dolaru.

Úsporné postupy pomohly paní Capetillové udržovat poslední čtyři roky úsporný účet s více než 3 000 dolary. Jejím cílem bylo ušetřit na novou pračku a jednoho dne snad podporovat Michelle na střední škole. Pro někoho to z ní může činit příklad ctností v oné severní čtvrti plné písku, která je známá spíše domy zatlučenými prkny než velkými aspiracemi. Příběh má však háček: paní Capetillová

pobírá podporu 440 dolarů měsíčně plus potravinové poukázky v hodnotě 60 dolarů a spořit tolik peněz z veřejné pomoci je protizákonné. Když na to sociální pracovníci přišli, jednali rychle. Obvinili paní Capetillovou ze spoření na úkor daňových poplatníků.

Minulý měsíc ji oddělení sociálních služeb okresu Milwaukee zažalovalo za zpronevěru a požaduje vrácení jejích úspor a dalších tisíců dolarů navíc – v celkové výši 15 545 dolarů. Paní Capetillová říká, že si žádného provinění není vědoma, ale podle federálního programu Pomoci rodinám s nezaopatřenými dětmi (AFDC) ztratila nárok na pomoc už v roce 1985, kdy její úspory dosáhly výše 1 000 dolarů.

Strýček Sam chce peníze zpět. „Peníze z daní jsou v programu AFDC určeny k financování základních potřeb,“ říká Robert Davis, náměstek oddělení sociálních služeb v Milwaukee. Federální předpisy a duch programu nepřipouští, aby „lidé brali tyto peníze a ukládali je na úsporné účty“...

Poté co zákon paní Capetillovou dostihl, snížila své úspory, aby se vyhnula ztrátě sociální podpory. Koupila si novou pračku, použitý sporák namísto svého vařiče, ledničku za 40 dolarů a nový nábytek do ložnice Michelle. Tím se však nezabavila obvinění ze zpronevěry.

Konečně nadešel den soudního slyšení. Napoprvé nemohl okresní soudce Charles B. Schudson pochopit, v čem zločin paní Capetillové spočívá. Podle něj zpronevěra podpory musela znamenat krádež: pobírat příspěvek a zároveň pracovat.

Poté co mu právníci vysvětlili předpisy o spoření, dal jasně najevo, že o nich nemá vysoké mínění. „Nevím, jak účinněji bychom mohli říci chudým v naší společnosti: nesnažte se spořit,“ prohlásil. Soudce Schudson prohlásil, že tento případ „ironicky“ přichází ve stejnou dobu, kdy prezident Bush představil svůj plán úsporných účtů domácností. „Je zřejmé, že tuto motivaci naše země poskytuje pouze bohatým.“

Ostatní byli jiného názoru. Sophia Partipilová, sociální pracovnice okresu, prohlásila, že úspory paní Capetillové vyvolávají otázku, zda vůbec potřebovala sociální dávky. „Nejsme spořitelna,“ říká paní Partipilová, která má tento případ na starosti. „Nerozdáváme na konci měsíce opékače topinek, jsme zde proto, abychom vám pomáhali překonat těžké časy.“

Paní Capetillová mohla proti obvinění bojovat. Její právník a dokonce i soudce později řekli, že měla dobré vyhlídky na to, že by se porota přiklonila na její stranu. Sám prokurátor připustil, že pokud by peníze namísto spoření jednoduše utratila, mohla se soudnímu sporu vyhnout.

Ale paní Capetillové jedna návštěva u soudu stačila. Byla tak vyděšená a v krku jí vyschlo natolik, že soudce její výpověď skoro neslyšel. Prohlásila, že se cítí vinna tím, že „opomněla nahlásit změnu okolností“. Soudce ji odsoudil k jednorozhodnutí podmínce a nařídil jí zaplatit pokutu ve výši tisíc dolarů.

ZDROJ: *The Wall Street Journal*, 6. února 1990, str. 1 a 11.

vyšuje 100 %, takže chudé domácnosti jsou na tom při zvýšení svého příjmu hůře. Snahou o pomoc chudým odrazuje vláda tyto domácnosti od práce. Podle kritiků programů boje proti chudobě mění tyto programy postoje k práci a vytváří „kulturu chudoby“.

Mohlo by se zdát, že řešení tohoto problému je jednoduché: snižovat příspěvky chudým rodinám rovnoměrně s tím, jak roste jejich příjem. Pokud například chudá domácnost přichází o 30 centů podpory na každý vydělaný dolar, je vystavena skutečné mezní daňové sazbě 30 %. Toto skutečné zdanění snižuje do jisté míry pracovní úsilí, ale neodstraňuje motivaci k práci úplně.

Problém spojený s tímto řešením spočívá ve značném zvýšení nákladů na programy boje proti chudobě. Pokud by se příspěvky postupně snižovaly s růstem příjmů chudých domácností, i domácnosti těsně nad hranicí chudoby by měly nárok na značnou část sociálních dávek. Čím pozvolnější je snižování, tím více rodin má nárok na dávky a náklady programu rostou. Politici tedy stojí před volbou mezi zatížením chudých vysokými skutečnými mezními daňovými sazbami a zatížením daňových poplatníků nákladnými programy boje proti chudobě.

V roce 1996 schválil republikány ovládaný Kongres významný zákon o reformě sociálního zabezpečení, zaměřený na řešení tohoto problému. Zákon omezil dobu, po kterou je možné pobírat sociální dávky. Zastánci zákona tvrdili, že sníží nepříznivé dopady na motivaci vyvolané neomezeným poskytováním dávek. Kritici byli přesvědčeni, že zákon stáhne řadu domácností s dětmi hluboko pod hranici chudoby. Prezident Clinton, který ve volbách v roce 1992 slíbil „ukončení sociálního zabezpečení tak, jak ho známe“, podepsal zákon přes odpor řady členů své strany.

Malý test

Uved'te tři politiky zaměřené na pomoc chudým a rozeberte přednosti a nedostatky každé z nich.

Závěr

Lidé už dlouho uvažují o rozdělení důchodu ve společnosti. Platon, antický řecký filozof, dospěl k závěru, že v ideální společnosti by důchod nejbohatšího člověka nebyl více než čtyřikrát větší než důchod nejchudšího. Ačkoli měření nerovnosti je obtížné, je jasné, že v naší společnosti jsou mnohem větší nerovnosti, než doporučoval Platon.

Jeden z *deseti principů ekonomie* probíraných v 1. kapitole říká, že vláda může někdy zlepšit výsledky fungování trhu. O tom, jak má být tato zásada uplatňována na otázku rozdělování důchodu však nepadá shoda. Dnešní filozofové a politici se neshodnou na tom, jak velká důchodová nerovnost je žádoucí, a dokonce ani na tom, zda má veřejná politika usilovat o změny v rozdělení důchodu. Velká část veřejné diskuse odráží tyto neshody. Kdykoliv jsou například zvyšovány daně, tvůrci zákonů se nemohou shodnout na tom, jak velká část daňového zvýšení má dopadnout na bohaté, na střední třídy a na chudé.

Další z *deseti principů ekonomie* říká, že lidé jsou nuceni volit mezi alternativami. Tuto zásadu je třeba mít při přemýšlení o ekonomické nerovnosti na mysli. Politiky, které znevýhodňují úspěšné a odměňují neúspěšné, snižují motivaci být úspěšný. Politici tudíž musí volit mezi rovností a efektivností. Čím rovnoměrněji je koláč rozdělován, tím se stává menším. To je jediný poznatek týkající se rozdělování důchodu, na němž se shodnou téměř všichni.

e!

e!

Shrnutí

- Údaje o rozdělení důchodu ukazují velké rozdíly v rámci společnosti. Nejbohatší pětina domácností vydělává zhruba desetkrát více než nejchudší pětina.
- Protože pro pochopení rozdílů ve výši důchodu jsou velmi důležité transfery v naturáliích, ekonomický životní cyklus, přechodný důchod a ekonomická mobilita, je obtížné měřit stupeň nerovnosti ve společnosti za použití údajů o rozdělení důchodu v jednotlivých letech. Pokud vezmeme v úvahu jmenované faktory, zdá se, že ekonomický blahobyt je rozdělen rovnoměrněji než roční důchod.
- Politiců filozofové se liší v názorech na roli vlády při přerozdělování důchodu. Utilitaristé (jako např. John Stuart Mill) by zvolili rozdělení maximalizující součet užiteků všech členů společnosti. Liberálové (jako např. John Rawls) by určili rozdělení důchodu, jako kdyby seděli za „závojem nevědomosti“, který jim zabraňuje poznat své vlastní životní postavení. Libertariáni (jako např. Robert Nozick) chtějí po vládě, aby vynucovala individuální práva, která zajistí spravedlivost procesu, ale pak se nestarala o nerovnosti ve výsledném rozdělení důchodu.
- Na pomoc chudým existuje řada politik – zákonná minimální mzda, sociální zabezpečení, záporná daň z příjmu a transfery v naturáliích. Ačkoliv každá z nich umožňuje některým domácnostem uniknout z chudoby, každá má také nezamýšlené vedlejší dopady. Protože finanční pomoc klesá s růstem příjmu, chudí často čelí velmi vysokým skutečným mezním daňovým sazbám. Tyto vysoké skutečné daňové sazby odrazují chudé domácnosti od úniku z chudoby vlastními silami.

Klíčové pojmy

---

míra chudoby
hranice chudoby
transfery v naturáliích
životní cyklus
permanentní důchod
utilitarismus

užitek
liberalismus
maximinové kritérium
libertariánství
sociální zabezpečení
záporná daň z příjmu

Otázky k opakování

---

1. Vydělává nejbohatší pětina obyvatel Spojených států dvojnásobek, čtyřnásobek nebo desetinásobek důchodu nejchudší pětiny?
2. Které skupiny obyvatel budou nejpravděpodobněji žít v chudobě?
3. Proč výkyvy důchodu způsobené přechodnými změnami a životním cyklem představují problém pro měření míry nerovnosti?
4. Jak by utilitarista, liberál a libertarián určili, jak velká důchodová nerovnost je přípustná?
5. Jaké jsou klady a zápory transferů v naturáliích chudým oproti transferům v hotovosti?

Příklady a aplikace

---

1. Tabulka 20-2 ukazuje, že důchodová nerovnost ve Spojených státech za posledních dvacet let vzrostla. Některé faktory přispívající k tomuto nárůstu byly zmíněny v 19. kapitole. Které to jsou?
2. Podle tabulky 20-2 byl podíl horní pětiny obyvatelstva na celkovém důchodu zvláště vysoký v roce 1935. Napadá vás důvod, proč tomu tak mohlo být?
3. Tabulka 20-4 ukazuje, že procento dětí v domácnostech s příjmy pod hranicí chudoby je téměř dvojnásobné v porovnání s počtem dospělých v těchto rodinách. Jak může k této skutečnosti přispívat rozdělování vládních peněz mezi různé sociální programy? (Nápověda: viz 12. kapitola.)
4. Ekonomové často pohlížejí na výkyvy příjmu v rámci životního cyklu jako na druh přechodných výkyvů příjmu kolem celoživotního neboli permanentního dů-

- chodu. Jaký je v tomto pohledu váš současný příjem vzhledem k permanentnímu důchodu? Myslíte, že váš současný příjem přesně odráží vaši životní úroveň?
5. V textu kapitoly je tvrzení, že lidé mohou k vyhlazení přechodných výkyvů příjmu a k udržení stálé úrovně spotřeby využít úspory a vypůjčování.
    - a) Jaké překážky mohou bránit tomuto vyrovnávání?
    - b) Co nám to říká o otázce, zda je správné založit měřítko důchodové nerovnosti čistě na permanentním důchodu?
  6. Kapitola se zabývá významem ekonomické mobility.
    - a) Jaké politiky může vláda sledovat ke zvýšení ekonomické mobility *v rámci* jedné generace?
    - b) Jaké politiky může vláda sledovat ke zvýšení ekonomické mobility *mezi* generacemi?
    - c) Myslíte, že bychom měli omezit výdaje na současné programy sociálního zabezpečení, abychom mohli zvýšit výdaje na zlepšení ekonomické mobility? Jaké jsou výhody a nevýhody tohoto kroku?
  7. Představte si dvě společenství. V jednom má deset domácností příjem 100 dolarů a dalších deset příjem 20 dolarů. V druhém má deset domácností příjem 200 dolarů a deset dalších příjem 22 dolarů.
    - a) Ve kterém společenství je rozdělení důchodu nerovnoměrnější? Ve kterém je pravděpodobně horší problém chudoby?
    - b) Kterému rozdělení důchodu by dal přednost John Rawls? Vysvětlete.
    - c) Kterému byste dali přednost vy? Vysvětlete.
  8. V textu kapitoly je použito přirovnání s dřevým vědrem k vysvětlení určitého omezení pro přerozdělování důchodu.
    - a) Které prvky amerického systému přerozdělování důchodu tvoří díry ve vědru? Buďte konkrétní.
    - b) Myslíte, že obecně jsou spíše přesvědčeni o větším počtu děr republikáni nebo demokraté? Jak toto přesvědčení ovlivňuje jejich názory na objem přerozdělování důchodu, které by vláda měla provádět?
  9. Předpokládejte, že ve společnosti deseti lidí existují dvě možná rozdělení důchodu. V prvním má devět lidí příjem 30 000 dolarů a jeden má příjem 10 000 dolarů. Ve druhém má všech deset lidí příjem 25 000 dolarů.
    - a) Pokud má společnost první rozdělení, jaký by byl utilitaristický argument pro přerozdělování?
    - b) Které rozdělení by Rawls považoval za rovnoměrnější? Vysvětlete.
    - c) Které rozdělení by Nozick považoval za rovnoměrnější? Vysvětlete.
  10. Myslíte, že ten, kdo je přesvědčen, že vláda by měla pomáhat chudým dětem, ale ne chudým dospělým, bude spíše zastáncem peněžních, nebo naturálních transferů?
  11. Míra chudoby by se podstatně snížila, pokud by se k příjmu domácností připočetla tržní hodnota transferů v naturáliích. Vláda vydává na Medicaid více peněz než na jakýkoliv jiný transfer v naturáliích a vydaje na jednu domácnost dosahují ročně výše zhruba 5 000 dolarů.
    - a) Pokud by vláda namísto účasti v programu poskytla každé rodině šek na tuto částku, myslíte si, že většina rodin by tuto částku použila na nákup zdravotního pojištění? (Vzpomeňte si, že hranice chudoby je pod 15 000 dolary na čtyřčlennou rodinu ročně.) Proč?
    - b) Jak vaše odpověď z části (a) ovlivňuje váš názor na to, zda bychom měli určovat hranici chudoby ohodnocením transferů v naturáliích částkou, kterou na jejich nákup vynakládá vláda? Vysvětlete.
    - c) Jak vaše odpověď z části (a) ovlivňuje váš názor na to, zda bychom měli poskytovat pomoc chudým ve formě transferů v hotovosti nebo transferů v naturáliích? Vysvětlete.
  12. Předpokládejte, že daňový závazek domácnosti se rovná polovině jejího příjmu zmenšené o 10 000 dolarů. V tomto systému budou některé domácnosti platit daně vládě a některé budou od vlády peníze dostávat prostřednictvím „záporné daně z příjmu“.
    - a) Uvažujte domácnosti s příjmy před zdaněním ve výši 0, 10 000, 20 000, 30 000 a 40 000 dolarů. Nakreslete tabulku zachycující příjem před zdaněním, daň zaplacenou vládě nebo prostředky získané od vlády a příjem domácnosti po zdanění.
    - b) Jaká je v tomto systému mezní daňová sazba? (Podívejte se do 12. kapitoly, pokud si potřebujete zopakovat definici mezní daňové sazby.) Jaký je nejvyšší příjem, při kterém domácnost dostává peníze od vlády?
    - c) Nyní předpokládejte, že se daňový systém změnil tak, že daňový závazek domácnosti představuje čtvrtinu příjmu zmenšenou o 10 000 dolarů. Jaká je nová mezní daňová sazba v tomto systému? Jaký je nejvyšší příjem, při kterém domácnost dostává peníze od vlády?

- d) Jaké jsou hlavní výhody každého ze zde probíraných daňových systémů?
13. John a Jeremy jsou utilitaristé. John věří, že nabídka práce je vysoce elastická, zatímco Jeremy je přesvědčen, že je poměrně neelastická. Jak se budou podle vás lišit jejich názory na přerozdělování důchodu?
14. Uvažte následující tvrzení. Souhlasíte s nimi nebo nikoli? Co vaše názory znamenají pro veřejné politiky, jako je daňová politika a dědické předpisy?
- a) „Každý rodič má právo usilovně pracovat a spořit, aby zajistil svým dětem lepší život.“
- b) „Žádné dítě by nemělo být znevýhodněno kvůli neschopnosti nebo smůle svých rodičů.“